

BORGARTING LAGMANNSRETT

Dok 5

Justis- og beredskapsdepartementet - Sivilavdelingen
Postboks 8005 Dep

0030 Oslo

Deres referanse

Vår referanse

20-124513ADM-BORG/BORG

Dato

11.12.2020

Korrigert - Høring – Forslag til ny lov om erstatning fra staten til voldsutsatte

Innledning

Det vises til Justis- og beredskapsdepartementets e-post 4. september 2020, hvor høringsfristen er satt til 4. desember s.å.

I forslaget foreslås hovedsakelig to endringer:

1. de materielle reglene for statens erstatningsansvar endres.
2. endring av hvordan kravene skal behandles.

Forslagene til endring av de materielle reglene for erstatningsansvar beror i stor grad på politiske avveininger av hvordan ordningen bør avgrenses av hensyn til fordelingen av fellesskapets midler. Lagmannsretten har ikke synspunkter på dette, utover at vi vil peke på noen systembetragtninger som kan hensyntas ved valg av endelig avgrensning.

Forslagene til endring av hvordan kravene skal behandles, vil imidlertid å få nokså stor betydning for domstolens sakstilfang, og kan også medføre at flere straffesaker blir mer omfattende enn det som er tilfellet i dag. Lagmannsretten er skeptisk til deler av dette forslaget, og om den endring som foreslås vil medføre slike besparelser som departementet forventer.

Lagmannsretten vil i det følgende kommentere forslaget etter den systematikk og nummerering som fremgår av høringsnotatet, og vi kommenterer bare de punktene vi har merknader til.

Postadresse
Postboks 2107 Vikta, 0125 Oslo

Sentralbord
21 55 80 00

Saksbehandler
Kristine Bielke Djupvik

Bankgiro

Organisasjonsnummer
974707128

Kontoradresse
Keysers gate 13, 0165 Oslo

Telefaks

Telefon

Ekspedisjonstid
0800-1545 (1500)

Internett/E-post
<http://domstol.no/borgarting>
borgadm@domstol.no

3. Grunnloven og internasjonale forpliktelser

Forslaget berører rettigheter som følger av Grunnloven og internasjonale menneskerettigheter, særlig EMK. I tillegg til de rettigheter og bestemmelser som omtales i punkt 3 i høringsnotatet, kunne det også vært vist til at menneskerettighetene innebærer en positiv forpliktelse til å sikre rettigheter, blant annet retten til liv og forbudet mot tortur og annen umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff, jf. EMK artikkel 2 og 3 og Grunnloven § 93 første og andre ledd. Denne positive forpliktelsen omfatter også prosessuelle positive forpliktelser, blant annet krav om effektiv etterforskning, pådømmelse og reparasjon av krenkelser og trusler mot retten til liv og forbudet mot tortur og annen nedverdiggende og umenneskelig behandling, også når slike handlinger er begått av private, jf. i den forbindelse også EMK artikkel 13. Det kan blant annet innebære at staten plikter å ha et system som sikrer effektive erstatningsordninger ved blant annet voldslovbrudd, også fra private.

Det kan være en fordel i den videre lovforberedelsen å vurdere mer konkret hvordan forslaget ivaretar og sikrer at slike forpliktelser overholdes, ikke bare ved en generell oppramsing av forpliktelsene slik som i punkt 3.

5. Hvilke handlinger kan man få erstatning for?

1. *Opplistingen av straffebestemmelser hvor erstatning fra staten kan kreves tilkjent*

Departementet foreslår å fjerne vilkåret om «personskade» og at vedkommende må være utsatt for en straffbar handling som «krenker livet helsen eller friheten» for å kunne få voldsoffererstatning fra staten, jf. dagens § 1. Det foreslås isteden en opplisting av spesifikke straffebestemmelser hvor rettskraftig dom for erstatning for slike handlinger eller forsøk på slike handlinger, skal gi krav på å få erstatningen dekket av staten, uten at det stilles ytterligere krav til handlingen, jf. forslaget § 1.

En opplisting av straffbare handlinger som gir skadelidte krav på voldsoffererstatning, vil innebære en forenkling av vurderingen av om erstatning fra staten kan tilkjennes. Opplistingen vil videre, så vidt forstås, legge til rette for automatisert saksbehandling, og gi økt forutberegnelighet for de skadelidte sammenlignet med den skjønsmessige vurderingen som må foretas etter dagens regelverk.

For enkelte forhold foreslås imidlertid at kun grove overtredelser av straffebestemmelsen skal gi grunnlag for voldsoffererstatning. Dette gjelder blant annet tvang (§ 252), frihetsberøvelse (§255), menneskehandel (§ 257), trusler (§ 264) og kroppskrenkelse (§ 272). Det bør vurderes om den foreslåtte avgrensningen er hensiktsmessig.

Grensen mellom grov og simpel overtredelse beror på skjønsmessige vurderinger. Det vil således kunne være noe tilfeldig om overtredelsen subsumeres som grov eller ikke. I grenseområdet mellom simple og grove overtredelser, har det liten betydning for straff- og

erstatningsutmåling om man lander på det ene eller det andre. Også simple overtredelser av de aktuelle bestemmelsene vil dessuten kunne ha alvorlige konsekvenser for skadelidte – og ofte også mer alvorlige konsekvenser enn forsøk på grov overtredelse av samme bestemmelse. En avgrensning som foreslått, vil således kunne gi uheldige utslag, og det er tenkelig at enkelte rettsanvendere, til skade for lovovertrederen, i grensetilfellene kan forsøke å «presse» forholdet inn i kategorien grov overtredelse for å sikre at skadelidte oppnår de fordeler voldsoffererstatningsordningen innebærer. Det bør i lys av dette vurderes om sondringen mellom grove og simple overtredelser er hensiktsmessig. Det vises i den forbindelse også til at skadeserstatningsloven § 3-3 ikke inneholder en slik sondring. Systembetragtninger kan derfor tilsi at en slik sondring ikke bør oppstilles.

2. Fjerning av personskade-vilkåret

Det kan med fordel vurderes om hensynet til sammenheng i regelverket tilsier at oppregningen av straffebestemmelser bør samsvare med oppregningen i skadeerstatningsloven § 3-3, som for dens område er uttømmende. Om bestemmelsen i skadeerstatningsloven § 3-3 uttales i Nygaard: Skade og ansvar:

Reglane om utmåling ved personskade gjeld tilsvarende ved visse straffbare krenkingar, skadebotlova § 3-3. Det er som utgangspunkt unødvendig å seia at personskade som går inn under straffelova er personskade etter skadebotlova. Når lovgjevaren i § 3-3 reknar opp visse paragrafar frå straffelova, er grunnen at desse gjeld krenkingar av psykisk og sosial art, og at skadelidne bør sikrast skadebotvern mot slike krenkingar. Systemet er at når ei krenking går inn under det objektive gjerningsinnhaldet i ein av desse straffereglane, skal krenkinga likestillast med personskade etter skadebotlova.

Å fjerne kravet om personskade er følgelig i samsvar med det som gjelder erstatningsrettslig for krenkelser angitt i skadeerstatningsloven § 3-3, hvor krenkelsen i seg selv likestilles med personskade. Dersom vilkåret om personskade fjernes også for «forsøk» på krenkelser og andre krenkelser enn angitt i § 3-3, vil det (i de tilfeller hvor personskade ikke kan sannsynliggjøres) innebære en utvidelse av erstatningsansvaret på statens hånd, sammenlignet med det som gjelder skadevolder og skadelidte imellom. Dette vil igjen kunne ha betydning for statens mulighet for å søke regress hos skadevolder.

Med den foreslåtte ordning om at det må foreligge rettskraftig dom eller rettsforlik for erstatning partene imellom før utbetaling fra staten kan kreves, vil denne «asymmetrien» mellom lovforslaget og skadeerstatningslovens regler neppe medføre særlige problemer i praksis. Dette fordi det i saken mot skadevolder uansett er en betingelse for erstatning i disse tilfellene at personskade er sannsynliggjort. Ut fra hensynet til sammenheng i regelverket, bør det likevel vurderes å oppstille krav om personskade for å kunne tilkjenne erstatning for krenkelser utover typetilfellene angitt i skadeerstatningsloven § 3-3, slik at statens ansvar samsvarer med ansvaret partene imellom. Dette vil få særlig betydning for de saker hvor det foreslås unntak fra kravet om dom i forslaget § 6, men vil også få betydning for øvrige krav dersom man etter høringsrunden finner at dagens ordning med forvaltningsbehandling må opprettholdes.

Fjerning av personskadevilkåret, som foreslått, er egnet til å oppfylle formålet om forenkling av vurderingstemaet. De økonomiske konsekvensene av en slik fjerning bør imidlertid vurderes, gitt ønsket om at kostnadene ved ordningen skal ligge på samme nivå som i dag. Ved at personskadevilkåret fjernes, vil – så vidt forstås – personer utsatt for krenkelser eller forsøk på krenkelser angitt i opplistingen, uten videre ha krav på å få erstatningen dekket av staten dersom de er tilkjent oppreisning etter skadeerstatningsloven § 3-5. Mange av disse vil, så vidt forstås, ikke ha krav på dekning etter dagens praksis, jf. ENV-2018-1329, hvor det uttales at det ikke er tilstrekkelig at handlingen er omfattet av skadeerstatningsloven § 3-3 for at personskadevilkåret skal anses oppfylt. Det bør videre, i lys av fjerningen av personskadevilkåret, vurderes om ordningen vil favne for vidt når den også omfatter erstatning tilkjent etter forsøk på de opplistede handlinger.

8. Krav til utfall av saken

1. Generelt

Etter dagens § 3 tredje ledd er det et vilkår for erstatning at den straffbare handlingen er anmeldt til politiet og at søkeren har krevd at erstatningskravet tas med i en eventuell straffesak mot skadevolderen. Disse vilkårene kan likevel fravikes i «særlige tilfeller». Dette foreslås endret slik at det som hovedregel oppstilles som vilkår for erstatning at det foreligger rettsforlik eller dom i sivil sak eller straffesak som gir skadelidte krav på erstatning fra skadevolder, jf. forslaget § 1. Unntak fra kravet om dom/rettsforlik foreslås for tilfeller hvor skadevolder er død, ukjent, under 15 år eller utilregnelig og i saker med et stort antall fornærmede, hvor det kun oppstilles krav om anmeldelse som vilkår for erstatning, jf. forslaget § 6.

Forslaget om at det som hovedregel oppstilles som vilkår for erstatning fra staten at det foreligger rettsforlik eller dom i forholdet mellom skadelidte og skadevolder, innebærer en nokså betydelig endring fra det som er systemet i dag. Dersom forslaget vedtas, vil domstolene, som følge av voldsofferstatningsordningen, måtte ta stilling til erstatningssøksmål i langt større grad enn tidligere. Som departementet skisserer, kan slike erstatningskrav behandles som en del av straffesaken mot skadevolder eller som en egen sivil sak. Konsekvensene for de ulike behandlingsformer omtales i det følgende hver for seg.

2. Behandling av erstatningskravet i straffesaken

Ut fra beskrivelsen i høringsnotatet, fremstår det som om forslaget ikke innebærer endringer av særlig betydning for behandlingen av erstatningskravet som en del av straffesaken. Lagmannsretten er ikke enig i det. Riktignok behandles voldsutsattes krav på erstatning (oppreisning) for ikke-økonomisk skade etter skadeerstatningsloven § 3-5 gjennomgående som en del av straffesaken, jf. straffeprosessloven § 427 flg. Dette medfører sjelden problemer for avviklingen av straffesaken, fordi bevisførselen for straffekravet som regel er

dekkende også for å sannsynliggjøre et krav på oppreisning. Oppreisningskrav reiser dessuten sjelden kompliserte utmålings- eller årsaksspørsmål og nødvendiggjør ikke omfattende gjennomgang verken av faktisk eller juridisk materiale. Et krav om at skadelidtes oppreisningskrav må være behandlet som en del av straffesaken for å kunne få voldsoffererstatning, er følgelig uproblematisk.

Lovutkastet er imidlertid ikke begrenset til det, men legger opp til at alle tapsposter som kan kreves dekket gjennom voldsoffererstatningsordningen, dvs. erstatning etter reglene i skadeerstatningsloven §§ 3-1, 3-2, 3-2a, 3-4 og 3-5, må være behandlet i straffedommen, eventuelt i en sivil dom partene imellom, jf. formuleringen i § 1 sammenholdt med § 4. Det innebærer, så vidt vi forstår, krav om at også tapspostene lidt tap, tap i fremtidig erverv og fremtidige utgifter, menerstatning, inntektstapserstatning til barn og erstatning for tap av forsørger må være tilkjent i den rettskraftige dommen for at erstatning fra staten skal kunne tilkjennes.

Straffeprosessloven stenger ikke for at slike erstatningskrav behandles som en del av straffesaken. Det er likevel av flere grunner problematisk om slike krav gjennomgående skal behandles som en del av straffesaken:

- Straffesaker skal etter loven, og også etter Norges konvensjonsforpliktelser, behandles raskt. I tillegg til dette har Stortinget fastsatt mål om behandlingstid på inntil 90 dager i straffesaker som avgjøres etter hoved- eller ankeforhandling. I tilfeller hvor tiltalte var under 18 år da lovbruddet ble begått eller er varetektsfengslet når saken berammes, er det satt korte frister for berømmelsen, jf. straffeprosessloven § 275 annet ledd. Saksforberedelse og behandling av tapsposter som eksempelvis mén-erstatning og lidt og fremtidig ervervstap fordrer ofte sakkyndige utredninger om eksempelvis årsakssammenheng og medisinsk invaliditetsgrad. Slike utredninger tar tid å innhente og vil sjelden kunne foreligge innen de frister straffeprosessloven oppstiller.
- Gevinsten ved å behandle slike tapsposter sammen med straffesaken er vesentlig lavere enn det som er tilfellet for oppreisningskravet. Selv om ansvarsgrunnlaget også for disse tapspostene er knyttet til den påstått straffbare handlingen, beror vurderingen av om det er påført et tap og om det er årsakssammenheng mellom skade/tap og ansvarsgrunnlag på langt mer kompliserte vurderinger enn det som er tilfellet for oppreisningserstatningen. Årsaksbildet knyttet til de enkelte tapsposter er ofte komplekst, hvilket innebærer behov for bevisførsel om alternative årsaksfaktorer og betydningen av disse opp mot kravet om at den aktuelle årsaksfaktoren må ha vært «så vidt vesentlig i årsaksbildet at det er naturlig å knytte ansvar til den», jf. Rt-1992-62 (P-pilledom II). Også utmålingsspørsmålet er komplisert, på grunn av blant annet skadelidtes tapsbegrensningsplikt. Slike poster vil dessuten tidvis reise mer eller mindre kompliserte juridiske spørsmål om tapsposten er erstatningsrettslig vernet, hvilke fradrag som skal gjøres osv. Det vil dessuten ofte ta tid å avklare hvilken skade skadelidte er påført og varigheten av denne, og om skadelidte har forsikringer eller har krav på offentlige stønader som vil dekke deler av tapet.

- Utstrakt behandling av slike krav som en del av straffesaken, kan medføre at straffesakene «svulmer opp» tids- og kostnadsmessig. Et sivil søksmål om tilsvarende krav, vil ikke sjeldent kreve to rettsdager. Selv om behandling sammen med straffesaken gir visse synergieffekter knyttet til spørsmålet om ansvarsgrunnlag, vil dokumentasjon og argumentasjon knyttet til tap og årsakssammenheng ofte kreve tid.
- Rettens sammensetning i straffesakene, i lagmannsretten med to fagdommere og fem meddommere, gjør den mindre egnet til å ta stilling til slike kompliserte årsaks- og utmålingsspørsmål som disse tapspostene ofte vil reise. Forvaltningsbehandling med etterfølgende domstolskontroll (som sivil sak) vil sikre en bedre og mer forsvarlig behandling av disse tapspostene.

At også disse øvrige tapspostene gjennomgående skal behandles sammen med straffesaken, slik forslaget legger opp til, er følgelig etter lagmannsrettens syn problematisk. Det sentrale i en straffesak er spørsmålet om straffeskyld og eventuell utmåling av straff. Disse spørsmålene er alvorlige både fra et samfunnsperspektiv og for den det gjelder, og krever grundige faktiske og rettslige overlegninger fra rettens side. Å behandle krav om oppreisningserstatning i tillegg er uproblematisk, særlig fordi vilkårene for å tilkjenne oppreisning og en eventuell utmåling er tett forbundet med den handling som tiltalen gjelder. I en del sakstyper er dessuten oppreisningserstatningen nokså standardisert. Behandling av øvrige tapsposter i en slik utstrekning som forslaget legger opp til, vil medføre at straffesakene svulmer opp med fare for at man mister fokus på de viktige spørsmål som saken i sin kjerne gjelder. Kostnadene ved straffesaksbehandlingen må også forventes å øke vesentlig ved en slik løsning.

Det kan derfor med fordel vurderes om det bør være tilstrekkelig for å fremme krav om voldsoffererstatning fra staten at krav om oppreisningserstatning er fremsatt for domstolene i forbindelse med straffesaken, hvorefter øvrige tapsposter kan behandles ved en slik trepartsbehandlingssmåte for et forvaltningsorgan, hvor skadevolder trekkes inn som part ved forvaltningsbehandlingen, som foreslått for saker der skadevolder er under 15 år eller utilregnelig, se punkt 8.5.2.2. En slik løsning vil ivareta departementets ønske om at det avgjøres av domstolene om skadevolder med kvalifisert sannsynlighetsovervekt har utsatt skadelidte for slike handlinger som hevdet. Det antas videre at en slik løsning – avhengig av hvordan den utformes – vil kunne sikre staten regressadgang overfor skadevolder.

3. Behandling av erstatningskravet som sivil sak

I tilfeller hvor påstått skadevolder er frikjent i straffesaken, eller påtalemyndigheten har henlagt saken etter bevisets stilling, er erstatning fra staten betinget av at det bevises med kvalifisert sannsynlighetsovervekt at skadevolder har utsatt skadelidte for voldshandlinger som hevdet. Avgjørelsen av dette har tidligere vært tatt av voldsoffererstatningsmyndighetene. Departementet tar til orde for at denne avgjørelsen i fremtiden bør treffes av domstolene, både på grunn av dens rettssikkerhetsmessige betydning for partene og fordi

avgjørelsen er komplisert bevismessig og juridisk. Et krav om domstolsavgjørelse partene imellom vil videre sikre staten regressmulighet for sine utbetalinger.

Hvor det er anlagt straffesak mot skadevolder, bør det etter lagmannsrettens syn stilles som vilkår for erstatning fra staten at fornærmedes oppreisningskrav er behandlet som en del av straffesaken, jf. straffeprosessloven § 427 flg., jf. merknadene over. Spørsmålet om det foreligger kvalifisert sannsynlighetsovervekt for at skadevolder har utsatt skadelidte for handlinger som gir grunnlag for voldsoffererstatning vil da være behandlet som en del av straffesaken, og bør kunne legges til grunn for en eventuell videre forvaltningsbehandling av skadelidtes krav. Dersom oppreisning er tilkjent i straffesaken, vil forvaltningen uten videre kunne legge til grunn at skadelidte har krav på det. For øvrige poster vil forvaltningen måtte foreta en prøving ut fra det ansvarsgrunnlag retten har konstatert.

Når det gjelder tilfeller hvor påtalemyndigheten har henlagt saken grunnet foreldelse eller etter bevisets stilling, eller straffesaken av andre grunner ikke kommer til behandling i domstolene som angitt i forslaget punkt 8.5.1.3, er lagmannsretten enig i at det er gode argumenter for å kreve domstolsbehandling.

Terskelen for å gå til søksmål kan imidlertid oppleves høy for voldsutsatte, både på grunn av belastningene ved en slik behandlingsform og som følge av risikoen for å bli idømt sakskostnader dersom søksmålet ikke fører frem, jf. tvisteloven § 20-2. Selv om terskelen for søksmål senkes ved at voldsopfre har krav på fritt rettsråd og fri sakførsel uten behovsprøving etter rettshjelploven §§ 11 og 16, og tidvis også kan få dekket omkostningsansvar overfor motparten etter § 22 i samme lov, forutsettes de nevnte forhold likevel å begrense inkomsten av slike saker.

Det medfører videre en viss ubalanse mellom partene at skadelidte har krav på fri rettshjelp i disse sakene, mens det ikke er tilfellet for den påståtte skadevolderen. I saker for domstolene kan denne ubalansen potensielt medføre et rettssikkerhetsproblem, ved at saksforholdet er underlagt partenes frie rådighet, og det derfor er opp til partene selv å føre sine bevis, jf. tvisteloven § 11-2. Selv om retten har veiledningsplikt, jf. tvisteloven § 11-5, vil en selvprosederende skadevolder uten egen advokat kunne komme til kort. Om ordningen vedtas, bør der derfor vurderes om også påstått skadevolder bør gis krav på fri rettshjelp, iallfall hvor vedkommende oppfyller inntektsvilkåret i rettshjelpsloven § 16 annet ledd. Dette gjelder særlig fordi en slik løsning som foreslått, også kan være problematisk opp mot EMK artikkel 6 nr. 1 og Grunnloven § 95 første ledd.

Et vilkår om at disse sakene må anlegges direkte for domstolene, vil medføre en dyrere og mindre effektiv behandlingsform enn det forvaltningsbehandling med mulighet for etterfølgende domstolskontroll vil innebære.

Ved en forvaltningsbehandling hvor både skadevolder og skadelidte gis partsstatus, vil forvaltningsorganet ha veiledningsplikt og utrednings- og informasjonsplikt i henhold til forvaltningsloven §§ 11 og 17. Forvaltningsbehandlingen vil således sikre at begge parter blir

hørt, og at det tas en uhildet avgjørelse på bakgrunn av de bevis som fremlegges. Forvaltningsbehandling med stort tilfang av saker av samme type vil oftest være billigere og mindre belastende for partene, og også mer ressursbesparende for det offentlige enn en domstolsbehandling. Forvaltningsbehandling forutsettes også å være mer effektiv enn en domstolsbehandling, hvor det for hver sak av denne typen ofte vil måtte avsettes minst to rettsdager, og tilsvarende tid til domskrivning. For lagmannsrettene, som er satt med tre dommere i disse sakene, innebærer det om lag 10 arbeidsdager for en enkelt sak, inkludert tid til saksforberedelse.

Dersom partene gis adgang til å anlegge søksmål om forvaltningens vedtak innen en viss frist, vil begge parter rettssikkerhet bli tilfredsstillende ivaretatt. Om skadevolder gjøres til part ved forvaltningsbehandlingen, vil det formodentlig også være mulig å anlegge ordningen slik at staten sikres regressrett for eventuelle utbetalinger.

4. Rettsforlik

Departementet foreslår i § 1 annet ledd at også rettsforlik hvor skadelidte tilkjennes erstatning fra skadevolder, skal gi rett til å kreve å få erstatningen dekket av staten, forutsatt at forholdet er anmeldt.

Gode grunner taler for at partene blir enige seg imellom om slike sivilrettslige krav som det her er tale om, dersom det er grunnlag for det. Som departementet skriver, er imidlertid en utfordring ved å godta forlik som grunnlag for utbetaling av voldsoffererstatning fra staten, at forliket ikke nødvendigvis tilsvarer det skadevolder ville blitt ansvarlig for etter alminnelige erstatningsrettslige regler. Å godta forlik øker således risikoen for misbruk av ordningen. Det er mulig å tenke seg at partene, særlig i situasjoner hvor skadevolder ikke er likvid, vil kunne sette forliksbeløpet høyere enn det som ellers ville blitt gjort. Det kan også tenkes «underhåndsavtaler», hvor utbetalingen fra staten deles partene imellom.

Ved vurderingen av om rettsforlik kan godtas, synes departementet å vektlegge at «rettsforlik er inngått under påsyn av retten». Det er i og for seg korrekt. Rettens kontrollfunksjon i en sivilrettslig sak, som det her er tale om, er imidlertid begrenset til å påse at forliket nøyaktig angir det partene er enige om, og eventuelt inneholder en oppfyllelsesfrist, jf. tvisteloven § 19-11. Rettens kontrollfunksjon innebærer følgelig ikke en kontroll med at avtalt erstatningsbeløp ligger innenfor det som skadelidte rettslig sett har krav på.

Å godta rettsforlik medfører som følge av dette en viss fare for misbruk av ordningen, særlig hvor skadevolder er betalingsudyktig og/eller hvor det er et nært forhold mellom skadelidte og skadevolder. Det kan derfor vurderes om det bør legges opp til en etterfølgende forvaltningskontroll av forliksbeløpet.

5. Sammenfatning

Den ordningen som foreslås, vil innebære at langt flere saker om erstatning etter voldshandlinger må behandles av domstolene. Dersom forslaget vedtas, må det derfor forventes økte kostnader ved domstolsbehandlingen, og at domstolene må tilføres ytterligere dommerressurser. Domstolsbehandling sikrer begge parters rettssikkerhet, men er også tids- og kostnadskrevende. Det er i lys av dette tvilsomt om den omlegging som foreslås, vil medføre slike besparelser som departementet forventer. Før forslaget eventuelt vedtas, bør det foretas nærmere vurderinger av dette, herunder vurderes om det er mulig å oppnå de samme formål ved en forvaltningsbehandling hvor både skadelidte og skadevolder gjøres til part, med mulighet for etterfølgende domstolskontroll.

10. Hva skal erstatningen dekke?

Departementet foreslår at den nye ordningen ikke skal ha egne regler for utmåling, men følge utmålingsreglene i skadeerstatningsloven kapittel 3, dog slik at det ikke gis erstatning for tingsskade. Forslaget fremstår fornuftig og også i godt samsvar med ordningens formål om at staten trer inn og betaler i skadevolders sted.

11. Forholdet til domstolenes utmåling av erstatning

Departementet foreslår at den nye ordningen skal følge domstolenes utmåling fullt ut, slik at den voldsutsatte får utbetalt samme erstatning som skadevolder er dømt til å betale. Departementet uttaler videre at dersom forslaget til den nye loven blir vedtatt, legges det til grunn at «domstolene behandler hele erstatningskravet».

Som nevnt, er lagmannsretten skeptisk til et gjennomgående krav om at domstolene i straffesaken behandler tapsposter utover oppreisningserstatningen.

12. Avkortning

Lagmannsretten har ikke synspunkter på forslaget om å innføre en øvre grense for erstatningen som kan fravikes i særlige tilfeller og at ny ordning følger alminnelig erstatningsrett knyttet til betydningen av skadelidtes medvirkning.

Ut fra ordningens formål – om at staten trer inn og betaler i skadevolders sted – er det imidlertid vanskelig å forstå hvorfor ikke avkortingsreglene i skadeserstatningsloven §§ 1-1, 1-3 og 5-2 skal komme til anvendelse. Hvor det er avsagt dom for slik avkortning i forholdet mellom skadelidte og skadevolder, vil en slik løsning dessuten innebære et avvik fra det man ellers har lagt til grunn om at dommen er styrende for statens utbetalinger. Forslaget på dette punkt vil i slike tilfeller nødvendiggjøre en vurdering fra voldsoffererstatnings-

myndighetenes side av hvilket beløp som skal tilkjennes og derved vanskeliggjøre en slik automatisering som forslaget legger opp til.

Når det gjelder nødverge, uttaler departementet i punkt 12.5.4 at det kan «synes urimelig at en som er utsatt for kriminalitet ikke skal få dekket sitt økonomiske tap fordi skadevolder» handlet i nødverge. Om dette legges til grunn, vil også dette innebære et avvik av det som gjelder forholdet skadevolder og skadelidte imellom, jf. skadeserstatningsloven § 1-4, hvoretter skadevolder ikke plikter å erstatte skade på person som faren truet fra, med mindre skadevolderen selv er skyld i faren.

15. Regress

1. Når skal staten kreve regress fra skadevolder?

Statens regressadgang er regulert i dagens § 15, hvoretter skadelidtes krav mot skadevolder går over på staten i den utstrekning voldsoffererstatning utbetales. Etter det opplyste gjøres regresskrav kun gjeldende der straffesaken mot skadevolder er avgjort ved fellende dom, forelegg, påtaleunntatelse eller konfliktrådsbehandling. Det kreves ikke regress i saker som er henlagt etter bevisets stilling, foreldelse eller fordi skadevolder var under 15 år eller utilregnelig.

Forslaget går ut på at staten skal kreve regress fra skadevolder i saker hvor det foreligger dom eller rettsforlik for kravet, tilsvarende det skadevolder er dømt til å betale i henhold til dommen/rettsforliket.

Lagmannsretten har ikke synspunkter på dette, utover at det kanskje bør vurderes å oppstille en skjønnsmessig adgang til å søke regress også i andre tilfeller, blant annet hos personer under 15 år og utilregnelige, hvor departementets forutsetning om manglende midler ikke slår til, jf. også skadeerstatningsloven § 1-1 og 1-3.

2. Skal vedtak om regress være tvangsgrunnlag for utlegg?

Etter § 17 i dagens lov er vedtak om regress tvangsgrunnlag for utlegg. Departementet foreslår at det ikke lenger skal være tilfellet. Endringen vil medføre at staten må gå til søksmål for å få tvangsinndrevet kravet, dersom dette ikke har vært behandlet av domstolene og skadevolder motsetter seg kravet.

Avhengig av hvordan ordningen for øvrig utformes, kan forslaget potensielt medføre økt sakstifang for domstolene, og derved øke statens kostnader knyttet til inndrivelsen. Det kan vurderes om skadevolders rettssikkerhet vil være tilfredsstillende ivaretatt ved en opprettholdelse av dagens ordning, eventuelt kombinert med en søksmålsfrist for skadevolder, og hvor adgangen til tvangsinndrivelse eventuelt utskytes dersom søksmål anlegges.

3. Forsinkelsesrenter på statens regresskrav

Departementet har foreslått at det ikke lenger skal påløpe forsinkelsesrenter på krav om regress og tilbakebetaling etter den nye loven. Forslaget er begrunnet i at det er problematisk å belaste skadevoldere som soner straff og ikke har mulighet til å tjene penger, med forsinkelsesrenter.

Lagmannsretten har i utgangspunktet ikke synspunkter på forslaget. Det nevnes likevel at skadelidtes erstatningskrav mot skadevolder er belagt med forsinkelsesrente. At slike renter kreves når staten «forskutterer» beløpet, er følgelig i best samsvar med siktemålet om at ordningen så langt som mulig skal sammenfalle med det som gjelder i forholdet skadevolder og skadelidte imellom. Flere av de handlinger erstatningsordningen er foreslått å omfatte, gir dessuten kun grunnlag for kortere fengselsstraffer. Det er følgelig ikke gitt at soning av straff for forholdet er til hinder for at kravet tilbakebetales. Det er heller ikke gitt at alle som dømmes for slike handlinger er ubemidlede. Ved å frita alle regresskrav fra forsinkelsesrente mister man mye av det oppfyllelsespress forsinkelsesrenten medfører. Det kan i lys av dette vurderes om det isteden bør åpnes for en skjønnsmessig adgang til å unnta kravet for forsinkelsesrente, heller enn å oppstille et slikt generelt unntak som foreslått. Det vises i den forbindelse også til at de typer av krav som omhandles i SI-forskriften § 3 synes å skille seg vesentlig fra de krav en her står overfor.

19. Overgangsregler

Det er foreslått at ny lov skal gjelde for alle saker der det søkes erstatning fra staten etter at ny lov har trådt i kraft. Som departementet skriver, kan dette innebære at «noen som i dag har rett til erstatning, får avslag på søknad om erstatning dersom den fremmes etter at ny lov har trådt i kraft». Departementet legger til grunn at en slik tilbakevirkning ikke vil være i strid med Grunnloven § 97, særlig under henvisning til Rt-1996-1415 (Borthen) side 1430. Den saken gjaldt imidlertid en løpende ytelse (ektefellestillegg til alderspensjon). Det bør derfor for ordens skyld vurderes om det samme gjelder også for krav på en slik engangsutbetaling som det her er tale om.

20. Økonomiske, administrative og andre vesentlige konsekvenser

Departementet anslår årlige besparelser knyttet til saksbehandling på 30 millioner kroner, og besparelser ved advokatbistand knyttet til søknadsbehandlingen på om lag 18 millioner kroner. Det anslås videre at man årlig vil få inn 61 millioner kroner mer i regress. Kostnadene ved økningen av sivile søksmål mot skadevolder som forslaget vil innebære, er under tvil anslått til 10-15 millioner kroner årlig.

Anslaget over de økonomiske konsekvenser av forslaget fremstår nokså usikkert. Det synes ikke å være tatt høyde for økte kostnader ved den mer omfattende behandling av sivile

erstatningskrav i straffesaker som endringen vil innebære - både knyttet til rettens aktører og den sakkyndige bistand som behandling av de sivile kravene tidvis vil kreve. Det er videre grunn til å tro at forslaget også vil øke det offentliges utgifter til rettshjelp i disse sakene, jf. punkt 18 i høringsbrevet, slik at også det bør inngå i vurderingen av hvilken besparelse som eventuelt kan oppnås. Også forslaget om at vedtak om regress ikke lenger skal utgjøre tvangsgrunnlag for utlegg, vil innebære en økning i kostnadene.

Borgarting lagmannsrett

Marianne Vollan
førstelagmann